

LENIN A SZOVJET BÜROKRATIZMUSRÓL

ANDRIJA KRESIC

Az úgynevezett „személyi kultusz” politikai elítélésével szoros összefüggésben emlegetik a bürokratizmust is. A bürokratizmus számos megjelenési formája — amelyekre a kritikusok ujjal mutatnak — tanúskodik a szovjet társadalom sokéves bürokratikus fertőzöttségének magas fokáról és méreteiről. A szovjet bürokratizmus szovjet bírálói tehát maguk cáfolják meg egyes szovjet ideológusok állítását, hogy „a bürokratizmus nem sajátja a szocialista államnak”, hanem burzsoá állam maradványa a szovjet társadalomban.

A bürokratizmus szovjet bírálata a XX. és XXII. kongresszus politikai vonalán nem az első összecsapás önnön bürokratizmusokkal. Már a szovjet hatalom első éveiben, röviddel a régi Oroszország bürokratikus gépezetének *megsemmisítése után*, meglepően sok szó esik a bürokratizmusról mint a *szovjet gazdasági és politikai élet betegségéről*. Ezt a tényt akkor sem Lenin, sem a pártvezetőségben ülő ellenfelei nem vonták kétségbe, a viták inkább arról folytak, hogy hogyan és milyen módon lehet kigyógyítani a szovjet intézményeket a bürokratizmus betegségéből.

A *szovjet hatalom soron levő feladatairól* szóló brosúrájában Lenin már 1918-ban felhívta a figyelmet „a szovjet szervezet bürokratikus eltorzulásának” veszélyére, s ezért sikraszállt a szovjeteknek a dolgozókkal való szoros kapcsolatai és az „alulról jövő ellenőrzés”¹ különféle formái mellett. 1918 tavaszán még csak nagyjából hozták tető alá az új államhatalom mechanizmusát a szovjet köztársaságban.² Az elkövetkező években az állami és egyéb intézmények bürokratizálódása egyre nagyobb aggodalommal tölti el a jövőbe látó elméket, vitákat és kemény bírálatokat vált ki. Leninnek a bürokratizmust elítélő éles szavai egyre gyakrabban hallatszanak, s egyszersmind arról is tanúskodnak, hogy a bürokrácia eléggé gyorsan gyökeret eresztett. Lenin 1920. január 16-án M. Tomszkijhoz intézett levelében már keserűen kifakad: „Kedves Elvtársak! Továbbítok önöknek egy jelentést, amely egy rendkívül fontos *gyakorlati* ügyben tanúsított elképesztő *huzavonára*, nemtörődomségre, bürokratizmusra, tehetetlenségre hívja fel a figyelmemet. Sohasem voltak kétségeim aziránt, hogy népbiztosságainkon, mindegyikben, igen nagy még a bürokrácia. De hogy a szakszervezetekben *sem kisebb* — ezt nem hittem volna. Hallatlan szégyen. Nagyon kérem, olvassák fel mindezeket a dokumentumokat az ÖKSZT kommunista frakciójában, és dolgozzák ki a bürokrácia, a huzavona,

a semmittevés és a tehetetlenség elleni harc érdekében szükséges *gyakorlati* intézkedéseket.”³ Lenin következő szövege (1921. január 26-án kelt) azokra a vitákra vonatkozik, amelyekben a bürokrácia már a belső pártviszályoknak elsőrendű témája lett:

„Slyapnyikov beszédének végén azt mondta: »Vessünk véget a bürokratizmusnak az államapparátusban és a népgazdaságban.« Állítom, hogy ez demagógia. A bürokratizmus múlt év júliusa óta napirenden van. Múlt év júliusában az OK(b)P IX. kongresszusa után (ez a kongresszus 1920. III. 29-étől IV. 5-éig tartott — a szerző megjegyzése), Preobrazsenszkij is felveti a kérdést — nincsenek-e nálunk bürokratikus túlzások? Vigyázat! Augusztusban a Központi Bizottság jóváhagyja Zinovjev levelét: harcoljatok a bürokratizmus ellen. Szeptemberben összeült a pártkonferencia, és ezt jóváhagyta. Tehát nem Lenin agyalt ki valami új utat, amint Trockij megjegyzi, hanem a párt monddta: »Új seb keletkezett, vigyázat!« Júliusban Preobrazsenszkij felveti ezt a kérdést, augusztusban Zinovjev levele, szeptemberben — pártkonferencia, decemberben — a Szovjetkongresszuson — nagy beszámoló a bürokratizmusról. Tehát keletkezett egy seb. Mi a programban 1919-ben megírtuk, hogy nálunk van bürokratizmus. Aki azt ajánlja önöknek, hogy vessenek véget a bürokratizmusnak, az demagóg. Ha odaállnak önök elé és azt mondják, »vessünk véget a bürokratizmusnak«, akkor ez demagógia. Ez ostobaság. A bürokratizmus ellen hosszú évekig fogunk harcolni, és aki mást mond, az szélhámos és demagóg, mert ahhoz, hogy a bürokratizmust leküzdjük, rendszabályok százaira van szükség, arra van szükség, hogy kivétel nélkül mindenki iskolázott, kivétel nélkül mindenki művelt legyen, mindenki részt vegyen a Munkás—Paraszt Felügyeletben.”⁴

Leninnek ezeket a tanúskodásait és gondolatait a szovjet bürokratizmusról csak a fiatal szovjet állam akkori bel- és külpolitikai körülményeivel összefüggésben érthetjük meg. Ez az állam, alighogy sikerült megszerveződnie, máris szembetalálta magát a külső beavatkozással — 1918 tavaszától 1920 végéig (a Távol-Keleten pedig egészen 1922-ig) —, és heves polgárháborúba sodródott. A szovjetek, mint a forradalmi hatalom szervei — a forradalmi erők egyéb politikai szervezeti formái mellett —, már kezdettől fogva hatalmas gazdasági és egyéb nehézségeknek voltak kitéve, amit ebben az elmaradott országban még a polgárháború és a külső beavatkozás sajátos nehézségei is tetézték. A veszélyeztetett forradalomnak minél mozgékonyabb központosított szervezetre volt szüksége, hogy gyorsan rögtönözhesse a végrehajtó testületek és felelős vezetők sorsdöntő határozatait, olyan szervezetre, amelynek — a forradalmat és hatalmát mentve — ilyen abnormális körülmények közepette nem volt ideje a rendes, demokratikus procedúrára. Emellett, a burzsoá-demokratikus hagyományokkal nem rendelkező agrárország nagy elmaradottsága sem: nyújthatott kedvező talajt az alighogy meteremtett politikai rendszer gyors és gyökeres demokratikus megreformálására. A körülmények tehát arról győzték meg Lenint, hogy még nem helyettesíthetők jobbal a *már* bürokratizálódott szovjet politikai intézmények. Ezért nem engedte meg, hogy a fürdővízzel együtt a gyermeket is kiöntsék, vagyis

hogy a forradalmi szervek bürokratizmusa miatt felszámolják ezeket a szerveket és magát a forradalmat is.⁵ Felbomlás, vagy a forradalom megmentése — ez volt a dilemma, s Lenin az egyedüli kiutat abban látta, hogy módszeres, tartós gyakorlattal javítsák a szovjet szervek tevékenységét, *bennük* magukban üldözve a bürokratizmust, mégpedig elsősorban az alulról jövő ellenőrzés, kezdeményezés és támogatás, vagyis a forradalmi néptömegek útján. Ezért dörgött a bürokratizmus ellen, egyszersmind pedig az ellen az elhamarkodott, utópisztikus, demagóg, sőt ellenforradalmi követelés ellen is, hogy „végezzünk a bürokratizmussal”. Nem akart villámháborút a *szovjet intézmények* ellen, hanem a szovjet rendszer *bürokratizmusának* türelmes felszámolását és aláadását akarta.

M. Szokolovhoz 1921. V. 16-án intézett levele igen jellemző harci módszerére:

„Őn azt írja: a tömegek öntevékenységének kibontakozása csak akkor *lehetséges*, ha *eltöröljük a föld színéről* azt a bürokratikus kelevényt, amelyet főigazgatóságoknak és központoknak neveznek.

Ámbátor nemigen jártam kinn, de ismerem ezt a bürokráciát, és tisztában vagyok káros voltával. Őn abban téved, hogy ezt mint valami „kelevényt”, azonnal ki lehet vágni, «el lehet törölni a föld színéről».

Ez tévedés. El lehet kergetni a cárt —, el lehet kergetni a földbirtokosokat —, el lehet kergetni a tőkéseket. Ezt megtettük. De nem lehet »elkergetni«, nem lehet »eltörölni a föld színéről« a bürokráciát egy paraszti országban. Csupán *csökkenteni* lehet lassú, szívós munkával.”

„A bürokraták ügyes fickók, s a leglőbb ilyen gazember minden hájjal megkent, ravasz róka. Pusztá kézzel nem lehet elcsipni őket.”

„Egy hallatlanul kimerült, elcsigázott paraszti országban a bürokrácia elleni harc hosszú időt igényel, s ezt a harcot kitartóan kell folytatni, nem szabad elkedvetlenedni az első balsikerektől.”⁶

Miért tévedett M. Szokolov és sokan mások, akik annak idején azt sürgették, hogy egyetlen sebészeti beavatkozással semmisítsék meg a bürokratizmust? Nemcsak arról van szó, hogy akkor még nem voltak meg a társadalmi lehetőségek a bürokratizmus elleni varázsos húzásra.

„Mindenki tudja, hogy az Októberi Forradalom a valóságban új erőket, új osztályt hozott felszínre, hogy Oroszországot ma a proletariátus legjobb képviselői kormányozzák, akik hadsereget teremtettek, vezették ezt a hadsereget, megszervezték a helyi igazgatást stb., vezetik az ipart és így tovább. Ha ebben az igazgatásban vannak bürokratikus kinövések, mi ezt a bajt nem titkoljuk, hanem leleplezzük, harcolunk ellene. Aki az új rend kinövései elleni harc miatt megfélemedzik e rend tartalmáról, elfelejti, hogy a munkásosztály teremtette és vezeti a szovjet típusú államot, az egyszerűen nem tud gondolkodni és a levegőbe beszél.”⁷

Lenin tehát az *osztály* meghódított pozícióit, a *forradalmi* irányítást védi azoktól a veszélyektől, amelyek *ezeket a pozíciókat* és ezt az *irányítást* fenyegetik, valamint a szovjet intézmények bürokratikus elferdülései ellen intézett jó szándékú, de hiszékeny támadásoktól. Fel-

merül a kérdés: Lenin ezzel a taktikájával nem fegyverezte-e le némileg a bürokratizmus elleni küzdelem harcosait?

Az OK(b)P X. összorosz értekezletén (1921. V. 26-ától 28-áig) Lenin keményen bírálta azokat a kommunistákat, akik megelégszenek azzal, hogy csak beszélnek a bürokratizmus különféle eseteiről: „Hát állítottak már bíróság elé embereket aktatologatásért? Kit ítelt el a nép-bíróság azért, hogy egy munkásnak vagy egy parasztnak, aki négyszer vagy ötször kénytelen elmenni egy-egy hivatalba, végül is olyasvalamit nyomnak a kezébe, ami formailag ugyan nem kifogásolható, de amivel lényegében csúfol üznek belőle? Hiszen önök kommunisták, *miért nem állítanak kelepcét* ezeknek a bürokrata uraknak, s azután miért nem állítják őket *népbíróság elé*, miért nem vetik őket *börtönbe ezért a bürokratizmusért?*”⁸

Íme még egy lenini válasz a fenti kérdésre, szintén 1921-ből:

„A szovjet törvények nagyon jó törvények, mert mindenkinek lehetőséget nyújtanak arra, hogy harcoljon a bürokratizmus és a huzavona ellen; ilyen lehetőséget egyetlen tőkés államban sem nyújtanak a munkásnak és a parasztnak. De kérdezem: élnek-e ezzel a lehetőséggel? Majdnem senki!”

És ugyanezen a helyen:

„Nagyon remélem, hogy kitessékelünk pártunkból száz-kétszázezer olyan embert, akik befurakodtak a pártba és akik nemcsak nem tudnak harcolni a huzavona és a korrupció ellen, hanem gátolják ezt a harcot.”⁹

Ami tehát Lenin szándékait illeti, szó sincs arról, hogy nem óhajtott erősen és nem serkentette a könyörtelen harcot a szovjet bürokratizmus ellen. Mélyen meg volt győződve róla, hogy a bürokratizmust szélsőbaloldali frázisokkal nem lehet máról holnapra kiűzni, s hogy ez a politikai szélhámosság nem árt a *bürokráciának*, viszont kiváltja a nép felháborodását a *bürokratizálódott szovjet intézmények* ellen, és utat nyit az anarchia előtt. Az anarchia a forradalom biztos végét jelentené, az ellenforradalom győzelmét, a szovjet politikai rendszer fenntartása pedig — bármennyire is bürokratizálódott — lehetőséget nyújt a fokozatos debürokratizálódásra, összhangban a munkástömegek gazdasági és kulturális-politikai színvonalával. Lenin nem becsülte túl az ország lehetőségeit, hogy megszabaduljon a bürokratizmus kísértetétől, s nem becsülte le a bürokratizmust mint magát a forradalmat fenyegető veszélyt. A kisebb rosszat választotta, jól ismerve a bürokratizmus gyökereit és méreteit, amely igen gyorsan behálózta az egész szovjet rendszert. Erről tanúskodnak Lenin alábbi fontos adatai és magyarázatai:

„Nézzük a bürokratizmus kérdését, és vizsgáljuk meg gazdasági szempontból. 1918. május 5-én a bürokratizmus kívül esik látókörünkön. Egy fél évvel az Októberi Forradalom után, miután a régi bürokratikus apparátust teljesen szétzúztuk, ezt a bajt még nem érezzük.

Eltelik még egy esztendő. Az Oroszországi Kommunista Párt VIII. Kongresszusa 1919. március 18—23-án új pártprogramot fogad el, s ebben a programban, nem félve a baj beismerésétől, hanem attól a kívánságtól vezéreltetve, hogy a baj feltárjuk, leálcázzuk, kipellen-

gérezzük, s a gondolkodást, az akaratot, az energiát, a tetterőt a baj elleni harcra mozgósítjuk, nyíltan megmondjuk, hogy *»a szovjet rendszerben a bürokratizmus részben újjáéledt«*.

Eltelt még két esztendő. 1921 tavaszán, a VIII. Szovjetkongresszus után, amelyen (1920 decemberében) megvitattuk a bürokratizmus kérdését, az Oroszországi Kommunista Párt X. Kongresszusa (1921. március) után, amelyen a bürokratizmus elemzésével szorosan összefüggő viták eredményét összegeztük, *ezt* a bajt még világosabban, még pontosabban, még fenyegetőbbben látjuk magunk előtt. Mi a bürokratizmus gazdasági gyökere? A bürokratizmusnak főleg két gyökere van: egyrészt a fejlett burzsoáziának éppen a munkások (és részben a parasztok) forradalmi mozgalma ellen szüksége van a bürokratikus, elsősorban katonai, azután bírósági stb. gépezetre. Ilyen nincsen nálunk. A mi bíróságunk osztálybíróság a burzsoázia ellen. A mi hadseregünk osztályhadsereg a burzsoázia ellen. Nem a hadseregben, hanem a hadsereget kiszolgáló intézményekben van a bürokratizmus. Nálunk a bürokratizmus gazdasági gyökere másban rejlik: a kistermelő szétforgácsoltságában, szétszórtságában, nyomorában, kulturálatlanságában, az utak hiányában, a tudatlanságban, a mezőgazdaság és az ipar közötti *forgalom* hiányában, a mezőgazdaság és az ipar kapcsolatának és kölcsönhatásának hiányában. Ez igen nagy mértékben a polgárháború következménye. Amikor bennünket blokáddal zártak körül, minden oldalról ostromoltak és elvágtak az egész világtól, azután a déli gabonatermő területtől, Szibériától, a kőszéntől —, nem állíthattuk helyre az ipart. Nem volt szabad visszariadnunk a »hadikomunizmustól«, megrettennünk a legkétségbeesettebb vélegtől sem: inkább koplalunk, vagy akár éhezünk is, de megvédjük, bármibe kerüljön is, a leghihetlenebb pusztulás és a forgalomnak a hiánya ellenére is megvédjük a munkások és parasztok hatalmát... De az, ami a blokáddal körülzárt országban, az ostromlott várban a győzelem feltétele volt, megmulatta a maga árnyoldalait 1921 tavaszán, éppen akkor, amikor az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság területéről véglegesen elkergettük az utolsó fehérgárdista csapatokat is. Egy ostromlott várban el lehet és el is kell »zárni« minden forgalmat —, ha a tömegek különösen hősiesek, ezt három évig is ki lehet bírni. A kistermelő nyomora ezután még jobban fokozódott, a nagyipar helyreállítása még jobban elhúzódott, elodázódott. Az »ostromzár« örökségeként, a kistermelő szétforgácsoltságának és elnyomottságának felépítményeként a bürokratizmus immár félreismerhetetlenül megmutatkozott.”¹⁰

Ez a szabatos kronológia, a szovjet rendszer elbürokratizálódása általános szociális alapjának és konkrét társadalmi-politikai feltételeinek vázlata, mégpedig egy olyan látnoki tanú tollából, amilyen Lenin volt. Egy ilyen tanúbizonyság mellett tarthatatlan az a tézis, hogy a bürokratizmus összeegyeztethetetlen a szovjet szocialista állammal s hogy ez a burzsoá állam maradványa és terméke. A *szovjet rendszer bürokratizmusáról* van szó, a szovjet bürokratizmusról, amely alaposan befészkelte magát a forradalom utáni sajátos gazdasági-szociális

talajba, *miután a régi bürokratikus gépezetet a csúcsától az alapjáig megsemmisítették.*

A szovjet hatalom létrejött, de az új munkás—paraszt állam olyan gazdasági-társadalmi feltételeket örökölt, amelyek gyakorlatilag meg-
hiúsították azt, hogy a széles néptömegek *szakadatlanul úgy tevékeny-
kedjenek*, mint a társadalmi-politikai események *döntő tényezői*. A pa-
rasztság volt a lakosság óriási többsége. Amikor a kisparaszt levetette
a katonai egyenruhát, leletette a puskát és visszatért a családi élet zárt
keretébe, egyszersmind elhagyta a katonai *szervezetet* is, az egyedüli
szervezetet, amely kapcsolatba hozta őt az egész ország hatalmas mun-
kás—paraszttömegével. A *kisárutermelő felaprózottsága* mindig nagy
akadálya volt a nemzeti élet terén kifejtett tevékenységnek, úgyhogy
a nemzetnek ez a roppant potenciális ereje mozdulatlanlanságba dermedt.
Az anyagi nincstelenség kötelezően kiegészítődik a szellemi elmaradott-
sággal, amely még egy oka annak, hogy a szegényparasztok tétlenül
tűrik a nyomorúságukat.

Másrészt a munkásosztály pártja, amely természetesen mozgé-
kony és forradalmi, a paraszti Oroszországban azonban viszonylag még
mindig kis létszámú, a parasztság felosztott katonai szervezetét nem
tudta gyorsan hatékony politikai szervezettel felcserélni. Ezt a törek-
vést ismét a gazdasági elmaradottság bajai gátolták: a falu és város
közötti forgalom hiánya, az utak hiánya, következésképp pedig a kul-
turális-politikai befolyás hiánya. Így az elmaradott agrárország hatal-
mas területei megkapták a forradalmi hatósági szervezetek, társadalmi-
lag azonban nem voltak képesek arra, hogy a *munkástömegek tevékeny-
ségével szakadatlanul* serkentse és fejlessze a képviselői szervek
demokratikus működését. Az új hatalom magára hagyatva igen gyor-
san bürokratizálódott, a munkástömegek kárára, amelyektől függet-
lenítette magát.

De nemcsak ebben volt minden baj. A háborús feltételek diktálták
a „hadikommunizmus” intézkedéseit: a legszigorúbb állami ellenőrzés
az egész, közfogyasztási cikkek gyártó ipar fölött, állami monopó-
lium a magántulajdonban levő élelmiszer-tartalékok fölött, általános
munkakötelezettség. Az ország katonai táborrá vált, hogy a zárlat alá
helyezett forradalom megmeneküljön a külső ellenségtől, a belső
bomlástól, amely az éhségnek, az üzérkedésnek, valamint az ellenforra-
dalmi összeesküvéseknek a következménye — ez utóbbiaknak kedve-
zett az a körülmény, hogy délen és keleten a fő élelmiszer- és nyers-
anyagforrások az ellenség kezében voltak. A bolsevik párt *kénytelen
volt az állam erejével* mozgósítani az ország összes emberi és gazda-
sági potenciálját a forradalom védelmére. A párt *nem kerülhette el*
a lenni vagy nem lenni helyzetét, és ugyanígy *nem kerülhette el* azok-
nak a rendkívüli intézkedéseknek a gazdasági és társadalmi-politikai
következményeit, amelyeket ebben a helyzetben kénytelen volt meg-
tenni: az ipari és mezőgazdasági termelés további csökkentését, a po-
litikai erőszak szerveinek népszerűtlenségét, valamennyi politikai in-
tézmény bürokratizálódását, beleértve a bolsevik pártot is. A forra-
dalomnak ily módon vezetnie kellett az ország gazdasági, társadalmi
elmaradottsága miatt, s a belső és külső ellenforradalom által veszé-

lyeztetve drámai helyzetbe jutott, annál is inkább, mert *saját szervezését is meghódította a bürokratizmus*, mégpedig alapjaitól a csúcsáig, központjában és perifériáján egyaránt. „Minden erejüket meg kell feszíteniük” — hangzott Lenin felhívása —, „hogymint minél kevesebb balsiker érje önöket; s a balsikerek ne szegjék kedvüket, hanem szívósan és türelmesen folytassák a munkát, lendüljenek neki újra meg újra. Moszkvában sokkal nehezebb dolgozni, mint vidéken — nagyobb a bürokrácia, több a megszedült és elkényelmesedett »fejes« stb.” A lehetetlen helyzetből egyedül kiútként Lenin ez alkalommal a következőket javasolja: „Fokozatosan, de feltétlenül vonjanak be néhány közismerten becsületes és minden körülményben köztiszteletben álló *pártonkívüli munkást*. Ne sajnálják az időt és fáradságot felkutatásukra, megismerésükre.”¹¹

A munkásosztály, „a becsületes és köztiszteletben álló munkások” — ez volt az *egyedüli erő*, amely meg tudta szabadítani a forradalmat saját intézményeitől. A bürokrata kommunisták a *legnagyobb veszéllyé* váltak a forradalomra nézve. „Valamennyi gazdasági szervünk egész munkájának fő baja a bürokrácia. A kommunisták bürokratákká váltak. *Ha valami romlásba fog sodorni bennünket, hát ez lesz az.*”¹²

Lenin idézett szavai nem csupán a pillanatnyi fölháborodás kitörését jelentik vagy pedig hatást keltő túlzást. Lenint az élet mindennapi gyakorlata meggyőzte arról, hogy az elbürokratizálódott kommunista funkcionáriusok valóban a legrosszabb *belső ellenségei* lettek a szocialista forradalomnak. „Legveszedelmesebb *belső ellenségünk*: a bürokrata, az olyan kommunista, aki felelős (majdpedig nem is felelős) szovjet állást tölt be, s mint lelkiismeretes ember köztiszteletnek örvendő... Nem tanult meg harcolni az aktatologatás ellen, nem is tud harcolni ellene, inkább leplezi. *Ettől az ellenségtől meg kell tisztítaniunk sorainkat, és az önludatos munkások és parasztok segítségével leleplezzük ezt az ellenséget. Ebben a harcban, amelyet ezzel az ellenséggel, ezzel a hozzá nem értéssel és oblomovizmussal folytatunk, kivétel nélkül az egész pártonkívüli munkás—paraszttömeg követi az élcsapatot, a kommunista pártot. Ezen a téren semmiféle ingadozásnak nincs helye.*” „A következő párttisztítás folyamán azok a kommunisták kerülnek sorra, akik adminisztratív vezetőknek *vélik* magukat.”¹³

A „vélt adminisztratív vezetők” kommunisták, akik múltbeli érdekeikkel ékeskednek, és ezzel fedezik magukat, rombolták a hatalmi szervek, a szovjetek forradalmi szellemét, és a forradalom egész politikai épületét szembeállították a dolgozók forradalmi tömegeivel. Lenin ezért úgy vélte, hogy mindenekelőtt a pártból kell kiűzni a bürokratikus kísértetet, hogy a forradalomnak ez az avantgard ereje ismét képessé váljon a forradalmi azonosulásra a munkásosztály érdekeivel. Ezt a célt kellett szolgálniuk a párttisztogatás intézkedéseinek, valamint a friss erők bevonásának a munkásosztály soraiból, hogy a politikai-állami intézményekben az osztály erejével ellenőrizzék a munkát, és üldözzék a bürokratizmust. Lenin alábbi utasításai ilyen értelemben támasztják alá a szovjet bürokratizmus elleni erőfeszítéseit:

„Ügyelni kell — kezdetnek elég csak egészen kisszámú intézményben — a kommunisták beosztására a szovjet intézményeken belül, arra törekedve, hogy a kommunisták kizárólag olyan állásokat töltsenek be (a ranglétrának mind a legtetefén, mind a legalján), ahol valóban ellenőrizhetik a munka menetét, valóban harcolhatnak a bürokratizmus és az aktatologatás ellen, valóban azonnal meg tudják javítani a helyzetet és meg tudják könnyíteni azoknak a szerencsétlen állampolgároknak a sorsát, akik kénytelenek igénybe venni *csapnivalóan rossz szovjet apparátusunk* szolgálatait.

A ranglétre alján levő állásokat betöltő kommunistákra különösen nagy figyelmet kell fordítani, mert ezek gyakorlatilag gyakran fontosabbak, mint azok, akik fent vannak.”¹⁴

Leninnek mindezek a tanúskodásai a *szovjet* bürokratizmusról azt bizonyítják, hogy a szovjet társadalmi-politikai rendszer bürokratikus degenerálódása igen gyorsan meghódította ezt a rendszert, hogy a szovjet rendszer bürokratikussá vált már a régi állami-politikai épület alapos lerombolását követő első években.

Leninnek ezek a magyarázatai egyszersmind kifejezik meggyőződését, hogy a bürokratizmust mindaddig nem lehet véglegesen leküzdeni, amíg jelentősebb mértékben fel nem fejlődnek az ország termelőerői, s míg le nem küzdik az elmaradottságot.

A bürokratizmus elleni harcban Lenin e káros jelenség korlátozásának, meghiúsításának és csökkentésének taktikájához folyamodott, az ellene folyó hosszan tartó, konok és mindennapos küzdelmet választotta, de nem azért, mert lebecsülte a bürokratikus veszélyt, hanem azért, mert úgy vélte, hogy a forradalomnak nincs más kiútja abból a drámai bonyodalomból, amelybe jutott. Helyzetének drámaisága abban nyilvánult meg, hogy szükséges rosszként meg kellett tűrnie saját állami-politikai szervezetének minden baját, amellyel elfojtotta az ellenforradalmat és az országot kiemelte a gazdasági elmaradottságból.

A forradalom megmenekülésének útját Lenin ismét csak abban az alapvető anyagi erőben látta, amely feltartóztathatatlanul lerombolta a régi rendszert — „a pártonkívüli munkás- és paraszttömegben”. Amikor azt hangsúlyozta, hogy a bürokrata kommunisták a forradalom legveszélyesebb ellenségei, s amikor ezzel az ellenséggel szembeállította „az összes tudatos munkásokat és parasztokat”, „az egész pártonkívüli munkás-parasztömeget az utolsó emberig” — Lenin valójában *tudatosította a szovjet rendszer belső ellentmondását* és ennek az ellentmondásnak a megoldási módját a fennálló körülmények között.

Lenin életében azonban az anyagi és a szellemi elmaradottság túlságosan is ránehezedett a lakosság legszélesebb termelő tömegeire. Túlságosan is gátolta az egyszerű proletár és vele együtt szenvedő szegényparaszt társadalmi-politikai aktivizálását ahhoz, hogy saját politikai gyakorlatuk révén annyira megérjenek, hogy felfogják Lenin bürokráciaellenes politikájának lényegét. A debürokratizálás politikai gondolata ezért anyagi erő nélkül maradt. Márpedig egyedül csak általa lehetett volna valóra váltani. Míg a lakosság termelő tömegének minden energiáját az elemi létszükségletek kielégítése veszi

igénybe, a bürokrácia spontánul adódik mint a társadalmi történések egyedüli tevékeny tényezője, és saját professzionális-bürokratikus gyakorlatával még inkább elfojtja a tömegek politikai tevékenységét. Ezek voltak azok a feltételek, amelyek oda hatottak, hogy Lenin tetemével együtt többé-kevésbé eltemették Lenin bürokráciaellenes eszméit is.

Hornyik György fordítása

JEGYZETEK

¹ Szocsinenija IV. kiadás, Moszkva, 1955. 27. kötet, 244—245. old.

² B. N. Ponomarjev és mások: Az SZKP története, 267—268. old.

³ Szocs. 35. kötet, 368. old.

⁴ Szocs. 32. kötet, 46—47. old.

⁵ Gyakorlatilag kiderült, hogy például Ukrajnában a baloldali eszerek a „bürokratizmus elleni harc” jelszavának örvé alatt a szovjet hatalmi szervek feloszlását óhajtották. (Szocs. 32. kötet, 180. old.) Ez még egy okkal több arra, hogy Lenin tartott a „bürokratizmussal való” hirtelen „leszámolás” anarchista és ellenforradalmi következményeitől.

⁶ Szocs. 35. kötet, 419. old.

⁷ Lenin 1921. VIII. 20-án írt szövege (Szocs. 33. kötet, 5. old.).

⁸ Szocs. 32. kötet, 404—405. old. (Kiemelés a szerzőtől.)

⁹ Szocs. 33. kötet, 52. old.

¹⁰ Szocs. 32. kötet, 330—331. old. Lenin ezt 1921. IV. 21-én írta.

¹¹ Szocs. 35. kötet, 436. old. Lenin 1921. VII. 26-i keltezésű levele A. A. Korosztylevhez.

¹² Lenin levele a Pénzügyi Népbiztosságnak, 1922. II. 22-én (Szocs. 35. kötet, 471 old.).

¹³ Szocs. 33. kötet, 199. old. (Megjelent 1922. III. 8-án.)

¹⁴ Szocs. 33. kötet, 301—302. old. Az utasításokat 1922. IV. 11-én írta. (Kiemelés a szerzőtől.)